

Római jog I.

Bevezető

élet – konfliktusok - jog

élet - jog

az élet konfliktusai	jog: magatartási szabály, melyet az állam kényszerít ki
az élet tényei	jogi tények: történések, események, emberi cselekmények, melyek joghatásokat váltanak ki (jogkeletkezés, -módosulás, -megszűnés)
emberek közötti viszonyok	jogviszonyok: emberek közötti – társadalmi – viszony, amit a jog szabályoz

Miért római jog?

„Es gibt drei Hügel, von denen das Abendland seinen Ausgang genommen hat: Golgatha, die Akropolis in Athen, das Capitol in Rom. Aus allen ist das Abendland geistig gewirkt, und man darf alle drei, man muß sie als Einheit sehen.“

„Három domb van, ahonnan a Nyugat a kezdetét vette: a Golgota, az athéni Akropolisz, **a római Capitolium**. Valamennyi hozzájárult a nyugat szellemi felemelkedéséhez, és mind a hármat látnunk kell, és egységben kell látnunk őket.”

1950 – **Theodor Heuss**, a Német Szövetségi Köztársaság első szövetségi elnöke (1949-1959)

Miért római jog?

„Európa kultúrája Jeruzsálem, Athén és Róma találkozásából – Izrael Istenbe vetett hitének, a görögök filozófiai ésszerűségének és **Róma jogi gondolkodásának** találkozásából – született. Ez a hármas találkozás alkotja **Európa belső identitását**. Ez az identitás az ember Isten előtti felelősségének tudatában és **minden ember sérthetetlen méltóságának elismerése révén** valamennyi ember számára olyan **jogi mércéket** állított fel, amelyek **megvédése feladatul adatott nekünk** minden történelmi óránkban.”

2011 – **XVI. Benedek pápa**

Miért ?

- 2300 éves tradíciók
- a közös európai jogi hagyomány alapja
- közös **érték és mérce**
- a jogtudományon és a jogszolgáltatáson keresztül hatott és hat

evolúció vagy visszatérés ?

Visszatérés (*Wiederkehr der Rechtsfiguren*)

- Emberi mindennapok = korlátozott jogi megoldás-rendszer
- Visszatérés új elemekkel
- A római jog = jogi megoldások és jogi értékek kincsestára
- Ma is lehet választani a megoldásaiból
(**ÉRTÉKVÁLASZTÁS!**)
- Közös nyelv - európai szakemberek
egységesülő Európa / egységesülő európai jog
(2010 volt a kitűzött dátum)

állandóság - példa 1

méhmagzatra (*nasciturus*) vonatkozó fikció

- „a méhmagzatot, valahányszor az ő **érdekeiről van szó**, úgy kell védelemben részesíteni, mintha már élő ember volna.”

D. 1.5.7.

régi Ptk. 10. § *A gyermek részére már megszületése előtt gondnokot kell kirendelni, ha ez **jogainak megóvása érdekében** szükséges, különösen ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van.*

állandóság – példa 1

új PTK

2:3. § [A méhmagzat gyámja]

(1) A gyámhatóság – kérelemre vagy hivatalból – gyámot rendel a magzat részére, ha ez a magzat jogainak megóvása érdekében szükséges.

(2) A gyám kirendelését a magzat szülője, nagyszülője, az ügyész és a jegyző kérheti.

állandóság – példa 2

áthajló ágak

- A XII. táblás törvény (Kr.e. 451-450) szerint a mezei telek tulajdonosa köteles megengedni, hogy a szomszéd telken nőtt fa ágai 15 lábnál nagyobb magasságban a telke feletti légtérbe átnyúljanak.

Az ennél alacsonyabban átnyúló ágak levágását az érintett telektulajdonos követelheti, s ha a szomszéd elmulasztja, ezt maga teheti meg és a levágott ágakat is megtarthatja.

- régi Ptk. 101. § (2) „ A tulajdonos a földjére ... áthajló ágak levágására nem jogosult, kivéve ha azok a föld rendes használatában gátolják, és a fa tulajdonosa azokat felhívás ellenére sem távolítja el.”

állandóság – példa 3

áthulló gyümölcs

- A tulajdonos köteles túrni, hogy a telkére áthullott gyümölcsöket a szomszéd másnaponként összegyűjtse.
XII. t.t. 7.10: „A XII táblás törvény biztosítja, hogy a más telkére áthulló makkot össze lehet szedni.”
- régi Ptk. 101. § (2) „A tulajdonos a földjére áthajló ágakról lehullott gyümölcsöket megtarthatja, ha azokat a fa tulajdonosa fel nem szedi.”
- régi Ptk. 102. § „Ha ... áthajló ágak gyümölcsének összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni.”

állandóság – példa 2-3

új PTK

- 5: 25. § [A szomszédos telek igénybevétele]
- (1) „Ha ... áthajló ágak gyümölcsének összegyűjtése, az ágak és gyökerek eltávolítása céljából vagy más fontos okból szükséges, a tulajdonos kártalanítás ellenében köteles a földjére való belépést megengedni.”

állandóság – példa 4

a végrendelet meghamisítása ellen

A *Sc. Libonianum* szerint a végrendelet írója számára juttatott hagyomány csak akkor érvényes, ha az örökhagyó az aláírásnál külön megerősíti, illetve az erre vonatkozó részt **külön aláírja**.

Ptk. 632. § (1) „Az írásbeli magánvégrendelet tanúja vagy más közreműködő személy, illetőleg ezek hozzátartozója javára szóló juttatás érvénytelen, kivéve ha a végrendeletnek ezt a részét az örökhagyó **saját kezűleg írta és aláírta**”. = új PTK 7:19. § (1)

analóg helyzetek – példa 5

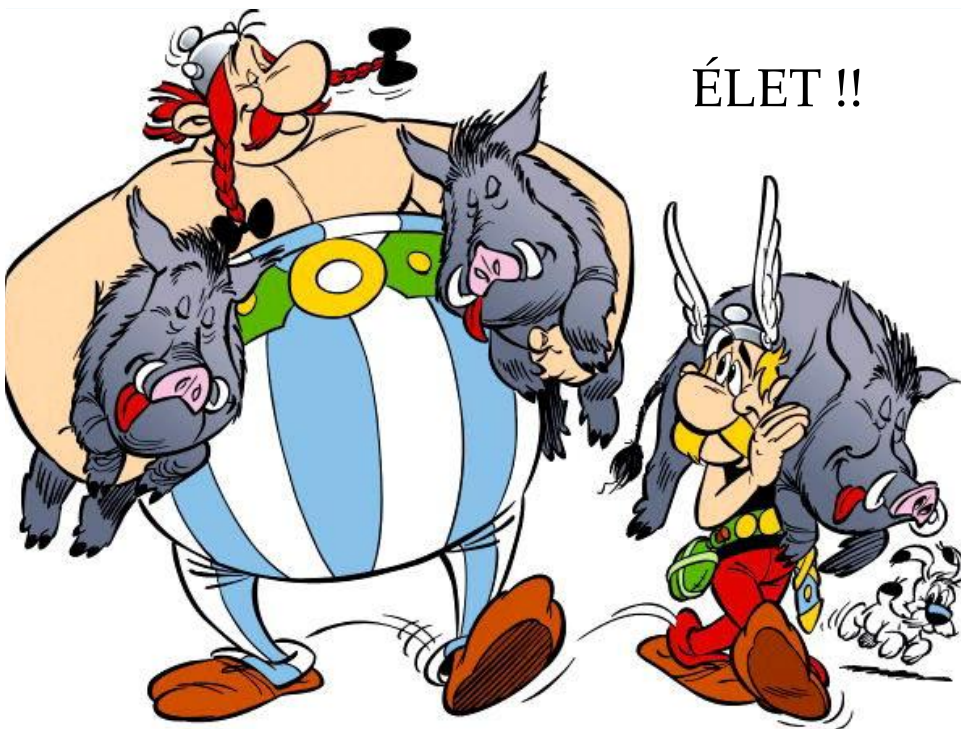
peregrinusok?

Észtországban és Lettországon jogilag megkülönböztetnek „**hontalan**”, **szó szerint „nempolgár” státuszt**, amely azokra a nem észt vagy lett nemzetiségű egykori szovjet (főként orosz) polgárokat vonatkozik, akik a függetlenség kikiáltása óta a két balti országban élnek.

Több mint 300 ezer ember érintett, és teljes polgárjoguk megszerzése roppant lassan halad. Addig viszont **nem választhatnak, nem lehetnek hivatalnokok, rendőrök, tisztek, és számos más hátrányt is szenvednek**.

Az Európai Unió többször felszólította az észt és a lett kormányt, hogy számolja fel ezt a diszkriminációt – amelyet ráadásul a végbement pozitív társadalmi folyamatok is egyre értelmetlenebbé tesznek.

Jogtörténeti Tanszék Római jog

- dr. Szabó Béla
egyetemi tanár – előadások,
repetitorium, gyakorlatok

- dr. Újvári Emese
egyetemi docens – előadások,
gyakorlatok, repetitorium

Foglalkozások

- Előadás (13 alkalom)
továbbá egy zárthelyi dolgozat

hétfő 08-11

(08.20-10.50)

kedd 08-11

(08.20-10.30)

Az előadások látogatása ajánlott!
(az e-learning rendszerbe feltöltve!)

Történeti rész

Szept. 08/09. Bevezetés -

Kezdetek, királykor, a köztársaság kezdetei

15/16. Az archaikus jog, a XII. táblás törvények

A köztársaság fénykora, a preklasszikus jog

22/23. A köztársaság válsága, a principatus. A principatus joga

A dominatus, a posztklasszikus jog - A juszteniánuszi kodifikáció

Eljárásjog

- Szept. 29/30. Általános perjogi fogalmak - A legis actiós eljárás
A formuláris perrend (1)
Okt. 06/07. A formuláris perrend (2). Praetori jogsegélyek
A cognitiós eljárás. A végrehajtási eljárás

Személyi- és családjog

- Okt. 13/14. A személy, status libertatis, status civitatis
A capitis deminutio, a cselekvőképesség, a
gyámság
27/28. A "jogi személyek".
Status familiae, rokonság, patria potestas
Nov. 03/04. Házasság, házassági vagyonjog

Dologi jog

- Nov. 03/04. A dolgok, a dolgok osztályozása
10/11. A tulajdon
A birtok I.
17/18. A birtok II. - A birtok védelme
A tulajdonszerzés módjai I.
24/25. A tulajdonszerzés módjai II.
A tulajdonszerzés módjai III.
- Dec. 01/02. A tulajdon védelme I.
A tulajdon védelme II.
08/09. A tulajdon védelme III.
A szolgalmak, az idegen
dologbeli jogok

Követelmények

Zárthelyi dolgozat: **2025. december 06. (TERV!)**

Az aláírás megszerzésének feltételei:

- i.) **Zárthelyi dolgozatot megírása római jogból.** A dolgozat 80 pontos, az elért pontszám közvetlenül beleszámít a félév során elérhető teljesítménypontokba. **(Kétszeri ismétlési lehetőség!)** Elérhető: **80 pont**
- ii.) **Órákon való részvétel.** A gyakorlati foglalkozásokon való **aktív** részvételért az alábbiak szerint szerezhethők teljesítménypontok:
Legfeljebb három hiányzás esetén (az igazolt hiányzásokat is beleértve) amelyből legfeljebb kettő eshet az első kilenc foglalkozásra: 20 pont
Legfeljebb négy hiányzás esetén (az igazolt hiányzásokat is beleértve) amelyből legfeljebb három eshet az első kilenc foglalkozásra: 10 pont
Elérhető: **20 pont**
- iii.) **Részvétel az on-line mentori találkozón.** Az előreláthatólag szeptember hónapban a WEBEX-rendszeren meghirdetett mentori találkozón való részvétel esetén további pontok szerezhetők. Elérhető: **3 pont**
A hallgató akkor szerez aláírást, ha a maximális 103 teljesítménypontból **legalább 61-et** elér.
A hiányzó teljesítménypontok pótlása zárthelyi dolgozattal lehetséges, melynek eredménye akkor kerül beszámításra, ha eredménye jobb, mint a korábbi zárthelyi dolgozat eredménye. A pótló dolgozat egyszer megismételhető.

Római jog gyakorlat
Kapcsolódó tanegység
a megtanultak gyakorlati alkalmazása
(a követelményeket az első foglalkozáson ismerhetik meg)

helye: C/I. előadó

1. hétfő 11.10-11.55	6. csüt. 10.00-10.45
2. hétfő 12.00-12.45	5. csüt. 11.00-11.45
4. hétfő 13.00-13.45	8. csüt. 12.00-12.45
3. hétfő 14.00-14.45	7. csüt. 13.00-13.45

+

REPETITÓRIUM (TEOKJ 112. ea.)

Szerda 14.00-15.30

Kezdés: **szeptember 24.!!**

Tananyagok (kötelező)

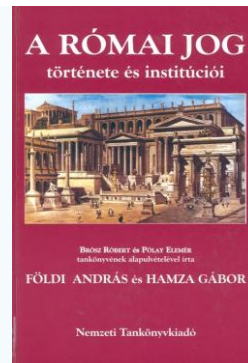
- Földi András-Hamza Gábor

A római jog története és intézményei
Budapest, Tankönyvkiadó
1996-tól (legalább 2013 utáni kiadás)

A legjobb a legújabb 2022. évi 25. kiadás
(az új PTK figyelembe vétele miatt – 2013-as
vagy utána kiadott is)

- A tizenkéttáblás törvény töredékei

(Zlinszky János fordítása)
Budapest, 1990-től
(feltöltve az e-learning rendszerbe!)

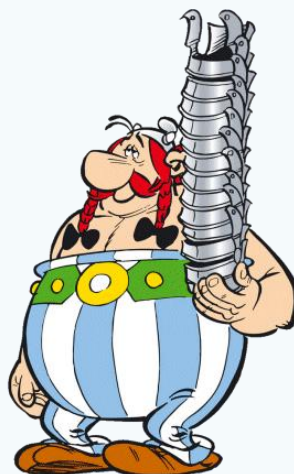

szabályok - tanácsok (1)

1. A féleves kollokviumokra a jeles érdemjegy eléréséhez sem kötelező megtanulni az **apró betűvel** szedett részeket.

Kivételt képeznek ezen szabály alól azok az apró betűvel szedett részek, melyek:

- a. az **előadáson** érintve voltak; továbbá
- b. az apró betűs részekben belül a **vastagon** szedett részek és azok szövegkörnyezete.

szabályok - tanácsok (2)

2. A **latin** fogalmak és kifejezések közül kötelező azok ismerete, amelyek a tankönyvben **vastagon** vannak szedve.

El kell sajátítani azon terminusokat is, melyek esetlegesen ezen kívül az **előadásokon elhangzanak**, illetve a diákon említésre kerülnek.

Ez a latin terminológia szorosan hozzátartozik a tananyaghoz és számonkérés tárgya lehet.

szabályok - tanácsok (3)

3. A párhuzamos **magyar-latin szöveg-helyek magyar szövege** a tananyag részét képezi, amennyiben szedése normál méretű.
4. A **9. fejezetben** szereplő **személynevek és idegen kifejezések** közül csak azok képezik a kollokviumra kötelező anyag részét, melyek vastagon szedettek. (Csak a II. félévben érdekes!!)

módszerek

258 1. A törvény a köztársasági korban. A szokásjog mellett a római jog legrégebbi forrása a **törvény (lex)**, amely eredetileg a szigorúan **előírt módon írásban megszövegezett és a népgyűlések** (a *comitia centuriata* és a *comitia tributa*) által megszavazott, szabályszerűen kihirdetett **határozatokat** jelentette. *Lex*nek nevezték ezenkívül a *concilium plebis*en elfogadott *plebiscitum*okat is, mivel C. Ateius Capito (l. 300) meghatározása szerint

258 1. A törvény a köztársasági korban. A szokásjog mellett a római jog legrégebbi forrása a **törvény (lex)**, amely eredetileg a szigorúan **előírt módon írásban megszövegezett és a népgyűlések** (a *comitia centuriata* és a *comitia tributa*) által megszavazott, **szabályszerűen kihirdetett határozatokat** jelentette. *Lex*nek nevezték ezenkívül a *concilium plebis*en elfogadott *plebiscitum*okat is, mivel C. Ateius Capito (l. 300) meghatározása szerint

módszerek (2)

525 **1. Bizonyítás a perben.** A bírő általában a bizonyítási eljárás alapján megállapított tényállásra támaszkodva hozza meg ítéletét. A **bizonyítási eljárás** a pernek az a szakasza, amelyben a bírő számba veszi a bizonyítékokat, s azokat mérlegelve alkotja meg az ítélet alapjául szolgáló tényállást.

a) A **bizonyítékok** a következők lehetnek: α) a felek esküje (*iuramentum* v. *iusiurandum*), β) a tanúk vallomása (*testimonium*), γ) a bíróság előtt felmutatott okiratok (*instrumenta*), δ) bizonyos tárgyak szemléje.

525 **1. Bizonyítás a perben.** A bírő általában a bizonyítási eljárás alapján megállapított tényállásra támaszkodva hozza meg ítéletét. A **bizonyítási eljárás** a pernek az a szakasza, amelyben a bírő számba veszi a bizonyítékokat, s azokat mérlegelve alkotja meg az ítélet alapjául szolgáló tényállást.

(4) a) A **bizonyítékok** a következők lehetnek: α) a felek esküje (*iuramentum* v. *iusiurandum*), β) a tanúk vallomása (*testimonium*), γ) a bíróság előtt felmutatott okiratok (*instrumenta*), δ) bizonyos tárgyak szemléje.

e t o sz

módszerek

2. Tulajdonszerzési módok a római jogban. A rómaiak a tulajdonszerzési módok két csoportját különböztették meg: A) a *ius civile* szerinti és B) a *ius gentium* (ill. *ius naturale*, l. pl. Gai. 2, 65; I. 2, 1, 11) szerinti szerzősmódokat. 1027

A) A *ius civile* szerinti legfontosabb tulajdonszerzési módok:

1. a *mancipatio*,
2. az *in iure cessio* és
3. az elbirtoklás (*usucapio*).

(3)
m i u

B) A *ius gentium* (ill. a *ius naturale*) szerinti legfontosabb tulajdonszerzési módok:

1. az átadás (*traditio*),
2. a foglalás (**occupatio*),
3. a kincstalálás (**thesauri inventio*),
4. a dologegyesülés (erre még a középkorban sem alakult ki latin szakkifejezés),
5. a gyümölcsszerzés (**fructuum perceptio*) és
6. a feldolgozás (**specificatio*).

(6)
á f k
d gy f

$6 \text{ olvasás} \times (320 \text{ oldal} / 10 \text{ óránként}) = 192 \text{ óra}$
szeptember 08. - december 07. = 98 nap

Tempus fugit !

Mindenki önmagával kell szembe néznie!

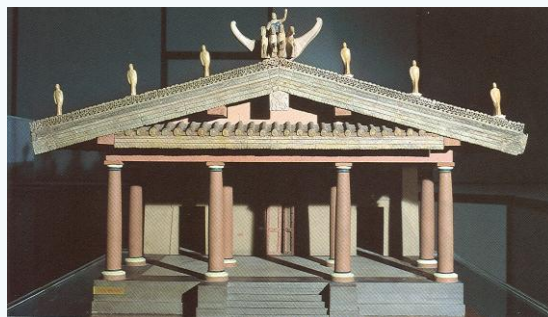
A római állam és jog története

Kezdetek, királykor

kronológiák

	<u>Társadalom</u>	<u>Állam</u>	<u>Jogfejlődés</u>
? - kb. Kr.e. IV. sz. eleje	Quiritár civilizáció patriarchális rabszolgaság	Archaikus állam, köztársaság kialakulása	Archaikus jog
Kr.e. IV. sz. második fele – I. sz. vége	Nagyüzemi rabszolgaság	Köztársaság	Preklasszikus jog
Kr.u. I. sz. - Kru. III. sz.		Principátus	Klasszikus jog
Kr.u IV. sz. eleje -	Átmenet a feudalizmusba	Dominátus	Posztklasszikus jog

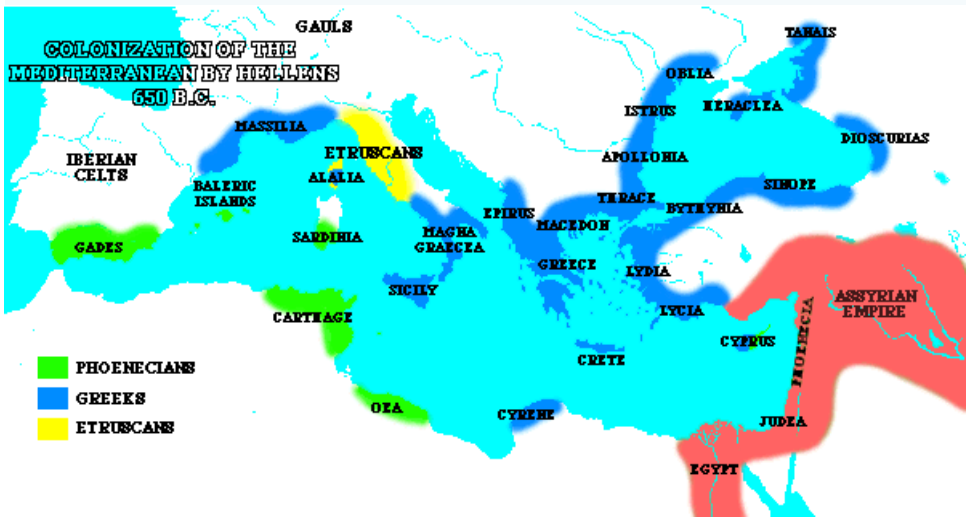
Kr.e. VIII. századtól a IV. század közepéig
egységes kezelés – az állami lét kialakulása
a „quiritár civilizáció” korszaka
és egységes jogfejlődési korszak
570-től városállam (πολις) - etruszk hatás

kronológiák

	Társadalom	Állam	Jogfejlődés
? - kb. Kr.e. IV. sz. eleje	Quiritár civilizáció patriarchális rabszolgaság	Archaikus állam, köztársaság kialakulása	Archaikus jog
Kr.e. IV. sz. második fele – I. sz. vége	Nagyüzemi rabszolgaság	Köztársaság	Preklasszikus jog
Kr.u. I. sz. – Kru. III. sz.		Principátus	Klasszikus jog
Kr.u IV. sz. eleje -	Átmenet a feudalizmusba	Dominátus	Posztklasszikus jog

a Mediterraneum

Italia

Italia

Kr.e. II. évezred 2. fele
indogermán
népvándorlás

Italicus népek +
„őslakosok”

Terra mare – bronzkori
kultúra
félnomádok

Kr.e. I. évezred eleje
italicus népek újabb
hulláma

- **latinok**
- oszkok
- szabinok stb.

Villanova -kultúra
földművelők

etruszk területek

etruszkok

- nem indogermán nép
- 9000 nyelvemlék - magas műveltség
- tengerésznép - városokba tömörülve
- fejlett politikai élet - görög minták
- arisztokratikus berendezkedés
- városszövetség - *dodekapoli*

a VI. századtól az *italicus* népek fölé nőnek – etruszk hódítás

Magna Graecia

- görög telepek
- különböző politikai berendezkedésű városállamok
- gazdag kereskedő kolóniák
- jelentős kulturális hatás (mitológia-istenvilág)

az italicus népek világa (környezet)

Társadalom

- törzsi-vérségi szervezet
 - család
 - nemzetség (közös őstudata)
 - törzs (közös szokás, közös eredet) - törzsfő
 - bíró - vitarendező
 - hadvezér
 - vallási vezető

Belső rend

- együttélési normák, szabályok
 - tiltó normák
 - cselekvési rend (szakralitás)
 - jogos igények elismerése
 - önhatalom
 - közösségi megtorlás
 - szakrális eredetű normák
- Államkezdemények
 - vallásos monarchia („**katonai demokrácia**”)

államok és államkezdemények (környezet)

- „Katonai demokrácia”
 - Király
 - bíró
 - főpap
 - hadvezető
 - Vének tanácsa
 - Hadsereg-gyűlés
- Etruszkoktól eredő hatalmi jelvények és szimbolika
- Papság (vallás) meghatározó szerepe
(lásd királyválasztás)

Róma kezdetei (Kr.e. VIII. sz.)

Latium Vetus

- latinok (Tiberis mentén)
- etruszkok (É)
- szabinok (K)
- volscusok, hernicusok (D)

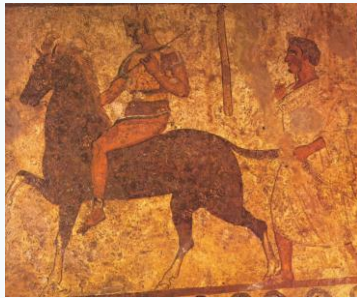
Tiberis bal partja

egészségtelen mocsár
le-le telepedő pásztortörzsek
„senki földje” = *asylum*

keletkezés-elméletek

- Engels-Morgan:
szerves gazdasági-
társadalmi fejlődés

evolúciós modell

- annalista hagyomány
(Livius, Tacitus, Dionysius
Halicarnassus)

Alba Longa – Romulus
(Kr.e. 754/753. április 21.)

kalandorok közössége
állammá szervezve

(nem feltétlenül társadalmi
és gazdasági mozgató erők
hatására)

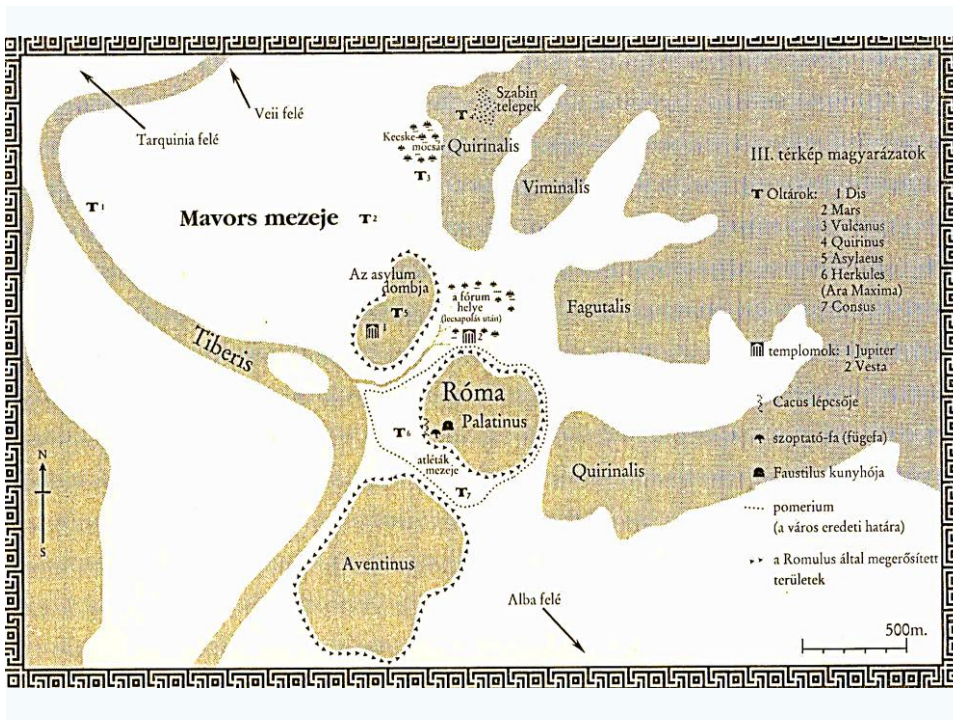
alapítás (Staatgründung)

- Mesterséges állam**
- Kezdetektől joggal élő állam**

Különböző etnikumú,
hagyományú lakosság

cél: védekezés kifelé
békefenntartás befelé
(katonai jelleg)

szerveződés

- római közösség külső és belső feladatainak megszervezésére egészen korán „**állami kereteket**” hozott létre.
- az „állami szervek” **a közösség érdekében** bizonyos szükség-szerű **kényszerHATALOM**mal rendelkeztek a közösség teljes jogú tagjai, a családfők felett.
- aki a római közösség tagjává vált, védelmet és földet kapott - ugyanakkor meg kellett hajoljon a közösség akarata előtt, és be kellett tartania bizonyos **NORMÁKAT**, amelyeket a közösség az együttélés biztosítása érdekében **hallgatólagosan** („szokások” formájában) vagy **kifejezetten** („törvények” alakjában) elfogadott.
- a közösség tagja katonáskodott, adózott és így hozzájárult a együttélés fenntartásához, ugyanakkor éppen a közösség tagjaként **le kellett mondania szabadságának egy részéről**.

szerveződés (2)

- az „állami szervezetet”, az államot **hatalom**mal ruházták fel. Olyan eszközökkel, melyek az egész közösség érdekében voltak alkalmazandók.
- természetes, hogy ezen szervezkedés során azokat a szervezeti **mintákat** követték, amelyeket ismertek.
- szemben a környező latin közösségekkel, a rómaiak közszervezete, közhatalommal bíró állama azonban **MESTERSÉGES** alakulat volt.
- **lemásolta** azokat a közösségi szinteket, melyeket más népek gyakorlatából már ismert: a törzsek (*tribus*), a nemzetség-csoportok (*curia*) és a nemzetségek (*gens*) szintjét.

szerveződés (3)

- Ha elfogadjuk, hogy Róma más közösségekből kivetett vagy kivált férfiak összeverődéséből született, bizonyosak lehetünk benne, hogy a **család** volt az az első természetes alapegység, amelyben a közösség tagjai csoportosultak.
- Ugyanakkor azonban a környező népek mintájára, az eredetileg egyáltalán nem rokon családok és családfők egy eleinte **mesterséges**, nagyobb közösséget is alkottak, a **nemzetséget** (*gens*).
- A nemzetségek feletti szervezeti egységet, amely valószínűleg hadsereg-szervezési alapokra ment vissza, a rómaiak **curiá**nak nevezték. A hagyományok szerint minden tíz nemzetség alkotott egy-egy *curiát*, amely egység a hadrendben való egymás-mellettiségen kívül idővel letelepedésbeli közelséget is kifejezett.
- A harminc *curia* tízesével három törzset alkotott (**tribus**). A törzs 1000 gyalogost és egy lovasszázadot állított ki.

„Romulus alkotmánya” („a szegények egyenlősége”)

Társadalmi szervezet

- 3 törzs (*tribus*)
- 1 *tribus* = 10 *curia*
- 1 *curia* = 10 *decuria* (*gens*)
- 1 *gens* = 10 *familia*
militáris jelleg

+ *cliensek*

„próbaidős jövevények”

„Állami” szervezet

- *rex*
- *senatus* (*patres gentium*)
nemzetségfők gyűlése:
tanácsadó, jogalkotó szerv
interregnum
- *comitium curiatum*
katonák gyűlése: döntést
helybenhagyó funkció

Mintakövetés!!

királykor

- Az a közösség tehát, melyből a későbbi világbirodalom kinőtt, jövevények véd- és dacszövetségeként, rögtön állami keretek között szerveződött;
- A létrejött közösség együttélési szabályait szinte a kezdetektől jogi normákba foglalta;
- A kezdetektől joggal élő római állam keletkezésével kapcsolatos hagyományokat elfogadva, a **hét király** nevével fémjelzett korszakot két szakaszra lehet bontani, amelyek az állam működésében is sajátos vonásokat mutattak.

királyok

- Romulus (753-715)
 - Numa Pompilius (715-672)
 - Tullus Hostilius (672-640)
 - Ancus Martius (640-616)
-
- Tarquinius Priscus (616-578)
 - Servius Tullius (578- kb. 530)
 - Tarquinius Superbus (?-510)

latin-szabin korszak

A **latin-szabin monarchia** – az első négy király – korának átfogó jellegzetessége a nemzetségek politikai túlsúlya volt:

- a nemzetségek közötti szövetség feje a **király** volt, aki a nemzetségfők közül került ki;
- az állami szuverenitás birtokosa a **Senatus**, a családfők (*patres*), majd nemzetségek vezetőinek gyűlése volt;
- csak **azokat tekintették teljes jogú polgároknak**, a közösség tagjainak, akik valamelyik nemzetséghez (*gens*) tartoztak;
- a polgárok, a **hadra fogható férfiak gyűlésének** (*comitium curiatum*) is volt bizonyos beleszólása a közügyek menetébe, bár e szerep inkább **megerősítő**, mint kezdeményező volt.

rex (*potestas regis*)

- a hadsereg vezetője (*imperium*)
- a legfőbb pap (*auspicium*)
- kifelé – a szomszédok, az ellenség felé – a római állam képviselője mind békében, mind háborúban.
- feladata volt a viták rendezése („bíráskodás”),

a **belső béke** hatalmi eszközökkel történő fenntartása.

(A király mondta meg, mi a jog, a vitát eldöntő norma - **iurisdictio**)

Senatus

- A „vének tanácsa” a legtekintélyesebb családfőket, az alapító családok és nemzetségek (*patriciusok*) vezetőit egyesítette.
- A testület eleinte állítólag száz, később – az etruszk királyok alatt – háromszáz főből állt.
- A hagyományok szerint a *Senatus* **tanácsadói** szerepkört látott el – nem volt pontosan körülhatárolt hatásköre, a király belátásán múlt, hogy meghallgatja-e tanácsait vagy sem, illetve figyelembe veszi-e azokat vagy sem.
- Mivel a *Senatus*ban a legtekintélyesebb nemzetségek képviselői ültek, a király – legalábbis a kezdeti időkben – **nem tekinthetett el minden további nélkül** a testület akaratának figyelembe vételétől, a *senátorok* akarata **meghatározó** volt az állam ügyeinek vitelében.
- A királynak kötelessége volt meghallgatni őket, megfogadni tanácsukat – főleg **külgügyekben, törvényhozásban**.

etruszk hódítás (kb. Kr.e. 570)

- Városállammá válás (Stadtwerdung)
- *Roma quadrata* (polis = urbs)
az részesül a jogokból, aki a közösség tagja
- arisztokratizálódás
- *clientes regis* – új telepesek, beruházások

az etruszk monarchia

Az **etruszk monarchia** időszakában a nemzetségek szövetségéből **VÁROSÁLLAM** lett:

- a király szerepe és hatalma megnőtt;
- átszerveződött a **hadsereg** és a **nép politikai részvételének** jellege;
- megváltozott, – bizonyos értelemben – bővült a polgárjoggal rendelkezők köre (az alsóbb néprétegek, a később bevándoroltak korlátozott jogokhoz jutottak)

az etruszk monarchia (2)

Az etruszk uralom első felében

- hadsereg-reform zajlott le, **átalakult a hadszervezet**: századokba (*centuriákba*) szervezték a férfi lakosságot – majd növelték a haderőt;
- **nőtt a senatorok száma**, viszont a király választotta ki őket;
- a sorozás és adószedés megkönnyítése érdekében a lakosságot városi és vidéki *tribusokba*, **területi alap-egységekbe** is szervezték.

Az etruszk uralom második felében

- megjelent és megszilárdult egy bizonyos **timokratikus rend**, vagyis nagy részben a *census* (vagyonhi besorolás) határozta meg a politikai életben való részvétel lehetőségét.

az etruszk évszázad

- társadalmi átrétegződés
 - *patricii* (*Quirites*)
 - *clientes gentiles*
 - *clientes regis*
 - *proletarii*
- politikai átszervezés
 - timokratikus alkotmány („**Serviusi alkotmány**”)
 - centuriális hadsereg és gyűlés (*comitium centuriatum*)

↓
plebs

Osztály (classis)	Vagyon (census)	Katonai egység
I	100.000 as	18 <i>centuria</i> lovasság 80 <i>centuria</i> nehézfegyverzetű gyalogság
II	75.000 as	20 <i>centuria</i> nehézfegyverzetű gyalogság
III	50.000 as	20 <i>centuria</i> nehézfegyverzetű gyalogság
IV	25.000 as	20 <i>centuria</i> könnyű (kisegítő) gyalogság
V	12.500 as	30 <i>centuria</i> parittyás és íjász
<i>Proletarii</i>	vagyontalanok	5 <i>centuria</i> vegyes, utász gyalogság
Összesen		193 <i>centuria</i>

a királykor értékelése

Róma állami létének első századait egy meglehetősen tagolt államszervezet **fokozatos kialakítása** jellemezte.

A három állami szerv (király, vének tanácsa, hadsereg) az ún. **katonai demokrácia** hagyományos képletét mutatta; de Rómában néhány száz év alatt jelentős változáson ment át az átvett minta.

Elsősorban a fellépő gazdasági és külpolitikai problémák hatására a politikai szervezet **egyre bonyolultabb** lett:

- egy **önkéntes véd- és dacszövetségből**, melyben mindenki önként mondott le egyes igényeiről, de mégis mindenki hallathatta bizonyos mértékig szavát,
- az etruszk királyok alatt a körülményeknek inkább megfelelő, **abszolutisztikus jellegű** kormányzat alakult ki, amely jobban megszervezte a gazdaságot és hadsereget.

a királykor értékelése (2)

A Tarquiniusok Rómája fejlett **városállam** volt, melynek hangadó családjai azonban annak ellenére szembefordultak a királlyal, hogy sokat köszönhetek a meglévő államszervezetnek.

A királyt elűző polgárok egy többé kevésbé jól működő biztosat áldoztak fel a bizonytalan jövő oltárán.

Kr.e. 510 (509) = a „köztársaság” kezdete??

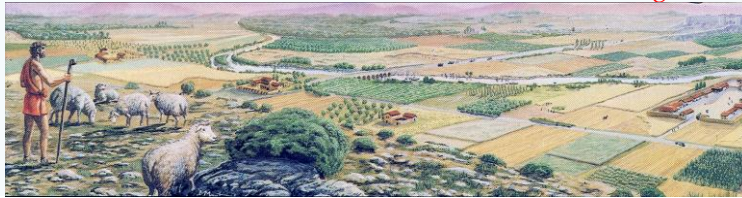
- Annalista hagyomány:
 - Brutus és Collatinus „forradalma”
 - a királyok elűzése - helyébe rögtön két *consul* (*collegialitas*)
 - utódaikat a *comitia curiata* választotta évről évre (*annualitas*)

DE: legalább 150 éves átmenet (kb. 370-ig)

valószínűbb = fokozatos átmenet
(*civitas Quiritaria* → *respublica Romana*)

- az etruszk uralom hanyatlása (Kr.e. VI-V. sz.- fordulóján)
- jelentős gazdasági visszaesés
- önvédelmi harcok (*foedus Cassianum*)
- társadalmi változások (a *cliensek* problémája)
- oligarchikus típusú kormányzat
- a *Senatus* az állam feje (oligarchikus kormány)
auctoritas patrum
interregnum
- végrehajtó hatalom = megbízható emberek
magistratusok felhatalmazása
(kialakulásuk bizonytalan, de első feladatuk a **hadereg vezetése**)

Senatus

- A *patriciusi* oligarchia saját magát tette meg az **állam fejévé**.
- A közösség szinte valamennyi ügyében magához ragadta a kezdeményezést.
- A *Senatus* ezekben az évtizedekben nem volt más, mint egy **oligarchikus kormány**, amely abszolút hatalommal rendelkezett, s aki saját környezetéből, saját rendjéből választott, megbízható emberekre ruházta „végrehajtó hatalmat”.
- Ezek a megbízható emberek aztán „visszaforogtak” a *Senatus*ba, tisztségük lejártával maguk is a testület tagjaivá váltak. Egy bizonyos **önregeneráló** folyamat alakult tehát ki, melynek során a *Senatus* egy nemzetségi alapon (a királyi kiválasztáson keresztül) toborzódó **tanácsadó testületből**, egy abszolút hatalommal rendelkező, s ezt a hatalmat leosztó „**kormányzó**” **szervvé** vált.
- Hatalmi pozíciójának egyik jellemző bizonyítéka a tény, hogy a hadseregbeosztás alapján szervezett gyűlés (*exercitus centuriatus - comitium centuriatum*) határozatai szigorúan rá voltak utalva a *Senatus jóváhagyására*, vagyis csak az *auctoritas patrum* elnyerésével válhattak kötelező erejű normává.

végrehajtó hatalom (*magistratus* kezdemények)

Kezdetről jellemző lehetett:

- *temporaneitas*
 - *pluralitas*
 - *imperium*
-
- *exercitus centuriatus* vezénylete
 - polgári élet irányítása
 - *iurisdictio*
 - *coertitio*
 - *legislatio*
 - *agere cum patribus*
 - *agere cum populo*

népgyűlések az első időkben

- *comitia curiata*
fegyverfogó katonák gyűlése,
jóváhagyó hatalommal

- *comitia centuriata*
(hadsereg-gyűlésből alakul át
népgyűléssé)

-
- *concilium plebis*
a nem *patricius* tömegek külön gyűlése

